

STEINGJERDER - STONEFENCES

Områder med mange steingjerder - Area with many stonefences ●

Når du går på tur i kulturlandskapet på Værøy ser du at det ligger mange gamle steingjerder på kryss og tvers mange steder på øya – særlig Breivika og Måstad. All rydding av land opp gjennom tidene har på en eller annen måte innbefattet arbeid med stein. For rydningsarbeidet er stein et problem, men som byggemateriale er den en ressurs. De eldste steingjerdene vi kjenner til i landet - er fra så langt tilbake som eldre jernalder (ca. 500 f.Kr. - 600 e.Kr.) og knytter seg til jordbruket. Steingjerdene beskyttet innmark og dyrkingsarealer, og de avgrenset fegata, der husdyrene ble ledet fra fjøset til utmaka. De ble også satt

opp som eiendomsgrenser – når nye arealer ble tatt i bruk, måtte store mengder stein brytes opp og fraktes vekk. Enten ble de lagt i rydningsrøys på et sted som var lite egnet for dyrking, eller de ble brukt til å bygge steingjerder. Hjelpemidlene var enkle, men jobben krevende.

Rydningssteinen var velegnet til bruk i gjerder fordi den hadde varierende størrelse, og dette benyttet folk seg av med stor kreativitet. Bredden på steingjerdet varierer ofte etter mengden av stein på ulike deler av dyrkingsarealet og etter hvor lett eller vanskelig det var å frakte dem ut. Kunnskap om lokalt klima, vær og vind, var ofte avgjørende for plasseringen av steingjerdene, hvordan de gav lé for dyr og planter samt motvirket jorderosjon eller hindret fokkdannelser av snø.

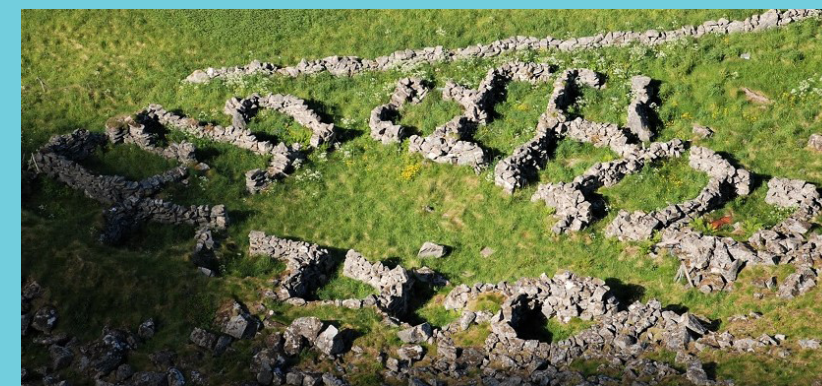

Jordbruk på Værøy har aldri vært noen nok til livberging, men en viktig atåtnæring til fisket. Det var alltid nødvendig med noen sauer og aller helst ei ku eller to selv om det var både tid- og arbeidskrevende. Mange var derfor nødt til å drive slåtta helt ut i oktober måned – og noen supplerte vinterforet med tang og tare. Kombinasjon fiske og husdyrhold – stort sett til eget bruk – var for mange nødvendig for å bli sjølberget opp gjennom tidene.

I Matrikkelen for 1667 fikk vi de første offisielle tall for jordbruket på øya hvor det fortelles at det var til sammen 252 utgangsauger på Værøy. De aller fleste hørte til oppsitterne på Sørlandsgården. Presten på Nordland var likevel største «gårdbruker» med store eiendommer og mange husdyr. Omfanget av husdyrhold har nok variert gjennom tidene, men var trolig størst rundt 1900 og rett etter siste verdenskrig – hvor det var nesten 2000 sauer på øya. I tillegg noen kyr, hester, geiter, griser og høns. Ofte var det knapt med før og selv fjellene og fjellsidene ble brukt som slått – i tillegg til holmene rundt øya og Mosken.

Enkelte steder måtte slåttfolket bruke tau og flere har mistet livet under slåtta. Tang og tare (spesielt butare og soll) samt fiskeavfall måtte ofte brukes for å spe på føret. En streng vinter eller dårlig slått kunne redusere antallet kraftig. Beiteforholdene og førtilgangen var avgjørende for hvilke husdyr som man kunne holde og antallet. Av kyr var det det småvokste men hårdføre Nordlandsfeet som var vanlig. Hestene var ikke mange – og de bruktes ofte til å trekke fiskevognene under hjellene om vinteren, hente torv og transport av folk og varer. De første hestene var trolig av den gamle Nordlandsrasen – små men

utrolig sterke, utholdende, seige og ikke minst nøysomme. Forutsetningene for sauehold på Værøy var gunstig pga. mildt klima og saftige utgangsbeiter. Utgangsauger trengte minimalt med stell og pass. Spesielt i Måstad var saueholdet viktig og trolig av større betydning enn fiskeriene.

Rundt 1900 begynte man med gjødsling av jorden – noe som økte avlingene med potet betraktelig. Bare Sørlandsmyrene var så vidt store at det ble drevet med torving i

noe større omfang på øya. Steingjerder er et viktig dokument over våre forfedres slit og et monument over forfedrenes livberging. De bør derfor tas vare på for etterslekten.

Walking around you will notice many old stonefences which was for protecting inland, marking borders and a way to deposit the huge amount of stones from the soil when cultivating. Agriculture and livestock was never enough in Værøy to make a decent living because of the climate and limited land. Fishing has always been the main livelihood, but most families used to keep some sheep for meat and wool. Haymaking was a challenge – and people even mowed grass on islets and up the mountains. At the most there were about 2000 sheep in the island – some cows and few horses too.

Allemannsretten/ skikk og bruk

- Du kan ferdes fritt i utmark til fots.
- Fri ferdsel skal ikke være til skade eller ulempe for andre, eller for plante- og dyreliv.
- Vis hensyn til utmarksnæringene.
- Forstyr ikke dyr og fugler.
- Alt vilt er freda med unntak av lovlig jakt.
- Lukk igjen grinden etter deg.

Public access to the countryside/ customs

- You have the right to roam freely through common land.
- Show consideration for wilderness industries.
- Show consideration for other uses of uncultivated land.
- Always close all gates behind you.
- Do not disturb animals and birds.
- All game is protected except for legal hunting.

Vær oppmerksom på:

- + All ferdsel er på eget ansvar. Ved ulykker ring 112 eller 113.

Caution:

- + All passage is at your own risk. Call 112 or 113 in emergency situations.

Lett / Easy

Middels / Medium

Krevende / Demanding

Ekspert / Expert